

Aan: Gedeputeerde Staten van Gelderland

Datum: 18-2-2020

Betreft: Zienswijze nota voorkeursalternatief gebiedsontwikkeling Grebbedijk (VKA) (zaaknummer 2019-014653)

I. Inleiding:

Het onlangs gepresenteerde Living Planet Rapport Nederland¹ (WNF, 2020) laat zien dat de natuur in Nederland er slecht voor staat en dat effectieve maatregelen nodig zijn om een verdere achteruitgang van de biodiversiteit te voorkomen. Dit rapport bevestigt daarmee wat al vele malen eerder is geconcludeerd: Nederland gaat niet zorgvuldig om met haar natuur en doet te weinig om biodiversiteit te beschermen en te herstellen. Terwijl de kennis over de oorzaken en gevolgen van de afname van biodiversiteit verder toeneemt, blijft het handelen achter bij de ambities om de achteruitgang van biodiversiteit en het uitsterven van soorten te stoppen.

Op papier is die ambitie er wel. Zo hebben rijk, provincies en gemeenten allerlei beleidsdocumenten die aangeven dat de oppervlakte beschermd natuur moeten worden vergroot en dat de kwaliteit van de leefomgeving, binnen en buiten beschermd natuurgebied, moet worden verbeterd. Ook voor de uiterwaarden langs de Grebbedijk is beschermen, uitbreiden en verbeteren van de natuur een belangrijk beleidsdoel dat is vastgelegd in het beleid van de betrokken overheden.

Met deze kennis en ambities in het achterhoofd is het onbegrijpelijk dat wat betreft de versterking van de Grebbedijk een ontwerp voorkeursalternatief (VKA) wordt gepresenteerd dat leidt tot **een significante afname van de omvang en kwaliteit van beschermd natuurgebied in de uiterwaarden**. Heel specifiek passen de aanleg van een zwemplas en de voorgestelde reconstructie van het hoornwerk niet bij de ambities om de kwaliteit van de natuur in het gebied te beschermen en te verbeteren.

We constateren tevens dat de **natuurambities**, vastgelegd in de samenwerkingsovereenkomst, slecht zijn uitgewerkt en gedurende het proces zelfs zijn **afgezwakt** (Box 2). Het VKA straalt uit dat de opstellers ervan natuur vooral zien als een hindernis voor het realiseren van recreatieambities die haaks staan op het beschermen van natuur.

Wij vinden het zeer zorgwekkend dat het behartigen van een algemeen belang, **bescherming van natuur en landschap**, nota bene vastgelegd in diverse beleidsdocumenten en in de Wet natuurbescherming, wordt overgelaten aan betrokken burgers. Het schokt ons dat de verantwoordelijke overheden bij herhaling hebben nagelaten om publiekelijk uit te leggen waarom

¹ Wereld Natuur Fonds. 2020. Living Planet Report Nederland. Natuur en landbouw verbonden. WNF, Zeist.

de bescherming van de natuur in de uiterwaarden van groot belang is en dat natuurbescherming in die context veel meer behelst dan alleen het toetsen van de juridische haalbaarheid van voorgestelde recreatieontwikkelingen in het gebied.

De bij de dijkversterking betrokken overheden hebben allemaal een grote verantwoordelijkheid in het stoppen van de achteruitgang van biodiversiteit en het beschermen en verbeteren van natuur. Met name van de betrokken provincies, de provincie Gelderland en de provincie Utrecht, mag verwacht worden dat zij zich hard maken voor het beschermen van natuur en het realiseren van de Natura 2000 doelen. Gezien hun verantwoordelijkheid voor het Nederlandse natuurbeleid hebben zij een voorbeeldfunctie richting andere overheden en richting de samenleving.

Daarnaast is het teleurstellend om te moeten constateren dat er de facto niets is gedaan met de tijdens het langdurige participatieproces ingebrachte suggesties voor het verbeteren van de kwaliteit van natuur en landschap in het gebied. Zo bevat het VKA vrijwel geen nieuwe maatregelen die er toe leiden dat de kwaliteit van de natuur er op vooruit gaat ten opzichte van een situatie zonder dijkversterking. Ook zijn er geen maatregelen opgenomen om de ruimtelijke kwaliteit van het binnendijks gebied te verbeteren, terwijl juist daar goede kansen liggen door bijvoorbeeld de aanleg van landschapselementen.

In onze zienswijze leggen we uit dat het ontwerp voorkeursalternatief haaks staat op de ambities en natuurdoelen zoals vastgelegd in het vigerende beleid en in strijd is met de wettelijke bescherming van de uiterwaarden. Daarna geven we onze reflectie op het participatieproces en de tekortkomingen en problemen die daar het gevolg van zijn. We eindigen met een lijst vragen die hopelijk beantwoord zullen worden voordat een definitief besluit wordt genomen over de wijze waarop de Grebbedijk uiteindelijk zal worden versterkt.

Concluderend adviseren we de verantwoordelijke bestuurders om:

1. De aanleg van een zwemplas en panoramazicht te schrappen uit het voorliggende ontwerp voorkeursalternatief en in plaats daarvan het geplande overstromingsmoeras en kruiden- en faunarijk grasland te realiseren in het gebied ten zuiden van de haven (de Driehoek).
2. De voorgestelde geul in de Plasserwaard te vervangen door de realisatie van plas/dras situatie en kruiden- en faunarijk grasland.
3. Het voorgestelde versterken van het buitendijks gedeelte van het Hoornwerk door 'reconstructie van het cultuurhistorisch monument' te schrappen.
4. Maatregelen uit te werken die bijdragen aan het realiseren van de verschillende natuurdoelen.
5. Een degelijke ecologische analyse te maken van de mogelijkheden om in samenhang met de voorgestelde dijkverzwaring de natuurkwaliteit van de uiterwaarden ook daadwerkelijk te vergroten.
6. Een uitwerking te maken van de mogelijkheden om de ruimtelijke kwaliteit van het binnendijks gebied te verbeteren.

In de volgende delen zullen we bovenstaande argumenten verder uitwerken en toelichten.

II. Voorkeursalternatief staat haaks op natuurdoelen die zijn vastgelegd in het beleid

De uiterwaarden langs de Grebbedijk zijn door de gemeente Wageningen, de provincies Gelderland en Utrecht en het rijk aangewezen als beschermd natuurgebied. En niet voor niets, de uiterwaarden langs de Grebbedijk kennen een hoge biodiversiteit en grote ecologische waarden. De uiterwaarden zijn met enkel **bestemming natuur** opgenomen in het bestemmingsplan van de gemeente, zijn in eigendom en beheer bij Staatsbosbeheer, maken deel uit van het **Gelders Natuurnetwerk** en met de status van **Natura 2000 gebied** hebben ze nadrukkelijk ook een internationale waarde voor natuurbescherming. Het vigerende beleid zet dan ook in op behoud en bescherming van natuurwaarden en verbetering van de natuurkwaliteit.

Op basis van dit beleid was het logisch dat in de samenwerkingsovereenkomst is afgesproken dat naast waterveiligheid ook **natuurbescherming prioriteit** heeft bij de uitwerking van de ingrepen die in het kader van het Grebbedijkproject worden uitgevoerd. Het tegenovergestelde is echter het geval. Het waterschap heeft een plan gemaakt dat zich niet richt op het behoud en de ontwikkeling van de actuele en potentiële natuurwaarden in de uiterwaarden, maar in plaats daarvan voorstelt om ontwikkelingen te realiseren die overduidelijk ten koste gaan van beschermde natuur zoals een zwemplas en reconstructie van het hoornwerk in de Blauwe Kamer.

In box 1 presenteren we een korte reflectie op de voorgestelde maatregelen en ingrepen. Samenvattend hebben de volgende vier voorgestelde ingrepen afzonderlijk en in samenhang met elkaar een significant negatieve invloed op de natuur van de uiterwaarden:

1. **Dijkverbreding:** in het ontwerp voorkeursalternatief zal de Grebbedijk voor een belangrijk deel buitendijks verbreed worden. Als gevolg hiervan neemt het oppervlak beschermde natuur af. Dit oppervlakteverlies dient volgens de wet gecompenseerd te worden. Echter het voorstel om dit verlies aan oppervlak te compenseren door de Grebbedijk ter hoogte van de Wageningen Afweg iets te verleggen om zo de uiterwaarden weer iets te vergroten is niet opgenomen in het ontwerp voorkeursalternatief. Ook bevat het VKA geen voorstellen om het verlies van oppervlak natuur op een andere manier te compenseren.
2. De realisatie van een **zwemplas en panoramazicht** in het gebied ten zuiden van de haven betekent dat een flink stuk terrein met een natuurbestemming verloren gaat en dat het gebied als gevolg van de daarmee samenhangende toename in recreatief medegebruik veel meer te lijden zal hebben van verstoring. Gezien het feit dat de voorstelde zwemplas het hele noordelijke deel van dit deel van de uiterwaarden betreft, is de term 'kleine zwemplas' misleidend. Bovendien lijkt het VKA geen rekening te houden met de aantrekkende werking van zo'n zwemplas en de ontwikkelingen van toekomstige faciliteiten die ongetwijfeld samengaan met de komst van een zwemplas, zoals parkeergelegenheid, horeca, etc.². De facto betekenen de aanleg van een zwemplas en het gebruik ervan dat de potentiële natuurwaarden van het gebied niet gerealiseerd kunnen worden en dat er een grote bron van verstoring wordt gecreëerd. In het VKA wordt het zuidelijk deel van het gebied echter voorgesteld als potentieel leefgebied voor de bedreigde en zwaar beschermde kwartelkoning. Deze voorstelling van zaken is volstrekt onjuist, aangezien het habitat van de kwartelkoning bestaat uit hooiland en de vogelsoort zeer gevoelig is voor verstoring.

² Er is een groeiende hoeveelheid studies die aantonen dat recreatief medegebruik significante negatieve gevolgen kan hebben voor het realiseren van natuurdoelen, zoals bijvoorbeeld de Natura 2000 doelen.

Wij stellen voor dat het hele gebied conform het vigerende beleid wordt gebruikt voor de realisatie van een overstromingsmoeras en behoud en ontwikkeling van plasdrassituaties en kruiden- en faunarijkgasland.

3. De aanleg van een **geul in de Plasserwaard** is begrijpelijk gezien de wens om klei te winnen voor de versteviging van de dijk, maar ook een dergelijke geul betekent een verdere afname van de ruimte om in het gebied een plas/dras situatie en kruiden- en faunarijkgasland te creëren. Niet voor niets wordt in het beheerplan Natura 2000 Rijntakken³ expliciet vermeld dat een aangetakte nevengeul in dit gebied geen meerwaarde heeft vanwege de lage dynamiek. In dat beheerplan is ook te lezen dat in dit deel van de uiterwaarden gestreefd moet worden naar plasdras-situaties met een niet aangetakte nevengeul. De aanleg van een aangetakte nevengeul staat ook haaks op de kernkwaliteiten die de provincie Gelderland voor dit deel van het Gelders natuurnetwerk heeft benoemd. Wij stellen dan ook voor om in te zetten op een inrichting conform het Beheerplan Rijntakken.
4. Het buitendijks **versterken van het hoornwerk** en het **reconstrueren** hier van een **'cultuurhistorisch monument'** door het tegelijk verhogen en steiler maken van de taluds levert een verlies op van bestaande natuurwaarden in dit beschermde natuurgebied. Het is zeer de vraag of na de reconstructie dezelfde natuurwaarden terugkomen. De voorgestelde ingreep tast tevens de verbindingzone met de Grebbeberg aan. Zeker met de voorgenomen plannen om het Hoornwerk toegankelijk te maken voor recreanten leidt dit tot een significante verstoring van de hier aanwezige natuur en van het aangrenzende deel van de Blauwe Kamer. Die rust is onder meer van belang in verband met de broedkolonie van lepelaars en aalscholvers.

In het VKA zijn de natuurwaarden van het hoornwerk ten onrechte, en zonder deugdelijke onderbouwing, als zeer gering aangemerkt. Aangezien de plannen voor de reconstructie nog nauwelijks zijn uitgewerkt, is een meer concrete inschatting van de gevolgen nu niet te maken, maar duidelijk is dat met deze ingreep onnodig veel natuurwaarden zullen worden aangetast. Meer specifiek hebben we de volgende vragen en opmerkingen over dit voorstel:

1. Waarom is niet gekozen voor alleen een versterking van de dijk (op een dusdanige manier dat de groeiplaats van Rode Lijstplanten op de westkant van de Gebbedijk ter hoogte van het Hoornwerk, zie box 1, niet wordt verstoord), zodat de natuurwaarden van het Hoornwerk niet worden aangetast?
2. Bij eerdere plannen voor reconstructie van het Hoornwerk (5 jaar geleden), bleek dat hiervoor geraamtes onder de taluds nodig waren, en dat onderhoud van de steile taluds problemen zal geven. Waarom is deze informatie niet meegenomen bij het opstellen van het VKA?
3. Bij de beschrijving van de nieuwe Grebbebedijk wordt de nadruk gelegd op de brede dijk met flauwe hellingen; bij het hoornwerk zouden juist de steile taluds van het gereconstrueerde Hoornwerk bijdragen aan de waterveiligheid. Dat klinkt niet logisch.
4. Is het inderdaad de bedoeling het gereconstrueerde Hoornwerk 'kaal' te houden? Juist de begroeiing met doornstruiken was destijds een belangrijk onderdeel van de verdedigingswaarde; bij uitstek een voorbeeld hoe natuur- en cultuurhistorie hand-in-hand kunnen gaan.
5. In het VKA wordt gesproken over een 'kleine aantasting van het leefgebied van broedvogels'; De aantasting van leefgebied is echter substantieel groter (box 1).

³ Provincie Gelderland 2018. Beheerplan Natura 2000 Rijntakken. Provincie Gelderland, Arnhem.

6. Voor de reconstructie zoals beschreven moet de hele vegetatie worden verwijderd; er zal daarbij rekening moeten worden gehouden, dat mogelijk een belangrijke bronpopulatie/zaadbank van stroomdalflora planten verdwijnt.
7. Op blz. 41 van het VKA wordt gesuggereerd dat een beter glanshaverhooiland zou kunnen worden gerealiseerd na de reconstructie. Niet duidelijk is of dat mogelijk is met de voorgestelde ophoging en de steile taluds
8. Op verschillende plaatsen wordt gesproken over 'beter zichtbaar maken cultuurhistorie' (o.a. blz. 13). Niet duidelijk is hoe dit voor het publiek zichtbaar zal zijn. Wordt inderdaad overwogen een wandelpad aan te leggen over het Hoornwerk (zoals gesuggereerd op de 'inloop' van 9 januari)? Dit zal zeker leiden tot onaantvaardbare versterking.

Kaart 1. Delen van het gebied die negatief worden beïnvloed door de ingrepen zoals opgenomen in het VKA.

Op basis van de bovenstaande beschouwing kan worden geconcludeerd dat in een flink deel van het plangebied significant negatieve gevolgen voor natuur zijn te verwachten als het voorliggende ontwerp voorkeursalternatief wordt gerealiseerd (kaart 1). **Het voorliggende VKA betekent voor de natuurwaarden in het gebied dus een flinke achteruitgang ten opzichte van de situatie zonder dijkverzwaring.** Daarmee staat het ontwerp voorkeursalternatief haaks op de beleidsambities en de doelstelling van het project zoals vastgelegd in de samenwerkingsovereenkomst: de oppervlakte natuur en de kwaliteit daarvan verbeteren. Ook is het VKA daarmee in strijd met vigerend beleid en de geldende wet- en regelgeving. Het VKA is dan ook overduidelijk geen deugdelijke uitwerking van de opgaven die zijn opgenomen in de samenwerkingsovereenkomst.

Het VKA zou een uitwerking moeten presenteren waarin de natuurkwaliteit op zijn minst gelijk is aan de natuurkwaliteit in een situatie zonder dijkversterking. En eigenlijk zou de inzet moeten zijn om via een integrale benadering zelfs een positief effect te hebben op de natuurkwaliteit. Het voorliggende VKA bevat echter vooral maatregelen met negatieve effecten op de natuurkwaliteit van de uiterwaarden. Deze negatieve effecten worden ook expliciet genoemd in de toelichting op het VKA.

*“In de verkenning is gebleken op welke punten het **project negatieve effecten heeft op de natuur.** Naast de uitvoeringseffecten gaat het om **de vermindering van leefgebied en vermindering van foerageergebied** door het buitendijkse ruimtebeslag (getrapte kruin met taludverflauwing), het aanleggen van een waterplas in de Driehoek, een geul en ooibos in de Plasserwaard. **Daarnaast wordt door de dijkversterking bij het Hoornwerk het habitatype glanshaverhooiland aangetast.**” VKA, p 22).*

Het voorliggende VKA illustreert dat in de afgelopen jaren geen aandacht is besteed aan het maken van een uitwerking waarbij waterveiligheid gecombineerd wordt met het verbeteren en beschermen van de natuurkwaliteit van het gebied.

Box 1: Korte reflectie op ingrepen uit VKA. De nummers verwijzen naar de nummers van de in het VKA gepresenteerde plankaart.

<p>1. N2000 aanleg habitat kwartelkoning</p>	<p>Het VKA wijst het zuidelijk deel van de Driehoek, het gebied ten zuiden van de haven aan voor de aanleg van habitat voor de Kwartelkoning. Zoals reeds eerder besproken zijn de abiotische omstandigheden in dit gebied niet vergelijkbaar met die in de Bovenpolder en deels ongeschikt voor de het realiseren van geschikt leefgebied voor de kwartelkoning. De rivieroever en ruigtes hebben belangrijke waarde voor de natuur, maar zijn geen geschikt leefgebied voor de kwartelkoning. Daarnaast gaat het VKA er aan voorbij dat de natuurwaarden in het gebied negatief beïnvloed zullen worden door het recreatief medegebruik dat wordt gefaciliteerd met de aanleg van een zwemplas in het gebied.</p> <p>Het is veel te simpel om te veronderstellen dat met alleen het aanpassen van het beheer geschikt habitat ontstaat (p. 19 van het VKA). De bewering dat hiermee een deel van de uitbreidingsdoelstelling voor deze soort kan worden gerealiseerd is dan ook onjuist.</p> <p>Het VKA gaat niet in op het huidige recreatief gebruik van het gebied. Hierover willen we meegeven dat het afsluiten van de Rijnstrandjes maatschappelijk ongewenst is en dat het ook niet te handhaven is, met als gevolg dat recreatief medegebruik en de daarmee samenhangende verstoring niet te vermijden zijn.</p>
<p>2. Ontstening oevers</p>	<p>Deze maatregel ondersteunen we.</p>
<p>3. Aanleg klein ecologische verbindingzone</p>	<p>Het wordt uit het VKA niet duidelijk wat deze kleine ecologische verbindingzones inhoudt, welke inrichting daar precies bij hoort en hoe het ecologisch functioneren op lange termijn kan worden gewaarborgd.</p>
<p>4. Aanleg Ooibos</p>	<p>De term aanleg is verwarrend. Gaat het niet om het creëren van de juiste omstandigheden voor Ooibos? En wat houdt dat dan precies in?</p>
<p>5. KRW aanleg geul</p>	<p>Zoals in het Beheerplan Rijntakken is beschreven en ook diverse malen besproken tijdens het planningsproces heeft een aangetakte nevengeul in</p>

	<p>dit deel van de uiterwaarden geen ecologische meerwaarde. Een brede geul is sowieso niet positief omdat zo'n geul ten koste gaat van de mogelijkheden om een plas/dras situatie of hooiland te realiseren. De visualisatie van de aangetakte nevengeul laat geen inrichting zien die ecologisch veel toevoegt. Een niet aangetakte geul, met vooral een plas/dras situatie en de mogelijkheid om ook in de zomer water vast te houden in het gebied biedt meer mogelijkheden tot het verhogen van ecologische waarden.</p>
6. Aanleg poelen kamsalamander	<p>De aanleg van poelen zien we als positief. Daarnaast willen we nogmaals benadrukken dat het voor de kamsalamander ook van belang is om poelen in het gebied tussen Wageningen en de Grebbeberg aan te leggen zodat een ecologische verbindingzones ontstaat tussen deze twee gebieden.</p> <p>Ook is belangrijk dat de verdroging van het gebied wordt voorkomen. Dit kan door vaker water in te laten en door actieve drainage te staken.</p>
7. Zoekgebied overstromingsmoeras	<p>Het VKA beperkt zich tot het aanduiden van een zoekgebied voor overstromingsmoeras in de Bovenpolder. Echter, de opdracht die is vastgelegd in de samenwerkingsovereenkomst omvatte nadrukkelijk het uitwerken van een plan. Het VKA voldoet niet aan de opdracht.</p> <p>Daarnaast is de voorgestelde locatie ook niet de beste locatie voor het realiseren van een nieuw overstromingsmoeras. Wel onderschrijven wij de noodzaak om dit deel van de uiterwaarden te vernatten en vooral om maatregelen te nemen die voorkomen dat het gebied in het voorjaar en de zomer uitdrogen.</p> <p>Voor de aanleg van een overstromingsmoeras is het gebied ten zuiden van de haven geschikt. In tegenstelling tot de voorgestelde zoeklocatie kan juist daar wel de gewenste overstroming gerealiseerd worden. Bovendien kan op die locatie met de aanleg van een overstromingsmoeras een situatie ontstaan die een meerwaarde heeft ten opzichte van de huidige situatie.</p>
8. Versterken hoornwerk	<p>Ten aanzien van het Hoornwerk worden op een tiental plaatsen in het VKA opmerkingen gemaakt, die allen betrekking hebben op vergaande ingrepen in dit deel van de Blauwe Kamer. Het gaat daarbij om: 'terugbrengen van het cultuurhistorisch monument in zijn oorspronkelijke vorm, in het VKA omschreven als een Interessante combinatie van waterveiligheid en cultuurhistorie', omdat hierdoor</p>

de noodzakelijke verhoging van de dijk zou worden voorkomen.

Een beoordeling van het effect van deze grote reconstructie op de natuurwaarden kan nog niet goed gegeven worden, omdat het plan nog niet concreet is uitgewerkt. De verregaand onvolledige informatie in het VKA gaat niet verder dan:

- Reconstructie behelst 'teruggaan naar de situatie van 1785' (blz. 18, 20).
- Verhoging van het 'gehele Hoornwerk' met circa 2 meter (blz. 18, 20, 45)
- Steiler maken van de taluds (blz. 20, 45)

Tijdens de 'inloop' op 9 januari in het WICC, suggereerden de afbeeldingen op de 'Hoornwerkposter', dat het beter zichtbaar maken van de cultuurhistorie o.a. zou moeten worden gerealiseerd

- door het zoveel mogelijk 'kaal' houden van de gereconstrueerde Hoornwerkdelen, en
- het aanleggen van een wandelpad over het Hoornwerk.

Dit roept een groot aantal vragen op, die eerst beantwoord moeten worden voordat een definitief oordeel over deze plannen kan worden gegeven. Duidelijk is, dat het een majeure ingreep betreft in dit Natura 2000-gebied. Een groot aantal natuurwaarden dreigt hier verloren te gaan.

Deze ***natuurwaarden*** betreffen onder meer:

- Het Hoornwerk is de enige plek waar een ***verbindingszone*** bestaat tussen de Blauwe Kamer enerzijds, en de Grebbeberg anderzijds. Deze verbindingszone is essentieel, zowel voor de koeien en paarden, als voor een groot aantal wilde zoogdieren, waaronder de das, wezel, ree en vos.
- In 2019 broedden op het Hoornwerk ***34 soorten vogels, met in totaal 82 territoria***; waaronder 2 soorten, van de lijst Instandhoudingsdoelen Rijntakken (Blauwborst, IJsvogel), naast 3 Rode-Lijstsoorten (Matkop, Koekoek, Kneu). Dit is de enige plek in de Blauwe Kamer waar de Blauwborst en de Waterral voorkomt, en de plek met de grootste populatie Kleine Karekieten van de Blauwe Kamer.
- Een grote ***Bever-burcht*** bevindt zich op 100 m van het Hoornwerk en de Bevers gebruiken het Hoornwerk om te

	<p>foerageren. Ook de Bever valt onder de instandhoudings-doelen Rijntakken.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Aan de westkant van de Grebbedijk ter hoogte van het Hoornwerk bevindt zich een belangrijke groeiplaats van planten van de Rode lijst, waaronder Kleine pimpernel, Zacht vetkruid, Tripmadam, Grote Tijm en Ruige Weegbree. <p>NB. De broedvogels van Bastions en Hoornwerk worden door de KNNV afdeling Wageningen en omstreken al tientallen jaren continu geïnventariseerd, al van voor de jaren 90.</p>
9. Kleine waterplas	<p>De aanduiding “kleine waterplas” is misleidend. Het gaat om de ontwikkeling van een zwemplas met zeer grote negatieve gevolgen voor de te realiseren natuurwaarden in het gebied. Gegeven de slechte staat van instandhouding van veel soorten in het Natura 2000 gebied Rijntakken en met name die van soorten die in de uiterwaarden langs de Grebbedijk voorkomen is natuurontwikkeling in het betreffende gebied zeer belangrijk voor het realiseren van de instandhoudingsdoelstellingen. Wij stellen dan ook voor dat het gebied conform bestaande natuurambities zoals vastgelegd in het beleid wordt gebruikt voor de realisatie van een plas/dras situatie, de aanleg van een overstromingsmoeras en het realiseren van kruiden- en faunarijck grasland. De dijken eromheen, samen met de rivieroeverzone kunnen dan, net als nu, gebruikt worden als wandelpad.</p>
10. Scheiden verkeersstromen Nudedijk	<p>Het scheiden van de verkeersstromen zien we als een positieve ontwikkeling. Het is jammer dat de aantakking van de Havenafweg niet autovrij wordt gemaakt waardoor de onveilige verkeerssituatie blijft bestaan.</p>
11. Aanleg mantelbuis t.b.v. TEO	<p>Geen opmerking</p>
12. Aanleg panoramazicht Rijn	<p>Het is onduidelijk wat een panoramazicht pal langs de industriehaven voor toegevoegde waarde heeft voor de recreatieve beleving. Wel zal deze ingreep leiden tot een toename van het recreatieve medegebruik, zeker in samenhang met de realisatie van nog meer struinpaden.</p> <p>Ook is het reëel om te verwachten dat als gevolg van de voorgestelde ontwikkeling een hangplek voor jongeren ontstaat die gepaard gaat met nachtelijke verstoring. Dit staat dus haaks op de wettelijke bescherming van het gebied.</p>

	Ten aanzien van de camperparkeerplaatsen zouden we willen meegeven dat een camping de geëigende plek is voor campers.
13. Dijkversterking	Wij zijn positief over het aanleggen van een voetpad over de dijk. Wij vinden het een gemiste kans dat niet wordt ingezet op het autoluw en motorvrij maken van de dijk. Dit kan vrij eenvoudig door bijvoorbeeld een knip te realiseren of alleen bestemmingsverkeer toe te staan op de dijk. Het scheiden van fietsers en auto's is op een dergelijke gebiedsontsluitingsweg ongewenst en wij zijn dus voor een combinatie van een voetpad en een fietsstraat.
14. KRW: plas-dras oevers (in Driehoek)	De in het VKA voorgetelde ingrepen zijn geen effectieve uitwerking van plas-dras oevers. Als gevolg van recreatief medegebruik zal dit de facto een platgelopen oever worden, met veel verstoring.
15. NURG	De aanleg van een aangetakte nevengeul in de Plasserwaard is niet in overeenstemming met de doelen en kernkwaliteiten die voor dit gebied zijn vastgelegd in het vigerende beleid.

Box 2. Reflectie op de te realiseren natuurdoelen zoals vastgelegd in de samenwerkingsovereenkomst.

Ten aanzien van natuur worden een aantal doelen concreet genoemd.

- In deelgebied Plasserwaard voor 2021 36 hectare nieuwe natuur (NURG)
- Behalen natuurdoelen Natura 2000 en Gelders Natuurnetwerk: het totale aandeel nog in te richten natuur is 16,6 hectare en de Natura 2000-opgave bestaat uit:
 - de realisatie van een hardhoutoobos
 - het herstellen van overstromingsmoeras
 - en het verbeteren van graslanden als leefgebied voor soorten zoals de Kwartelkoning.

Het VKA doet een voorstel voor het inrichten van de Plasserwaard, maar een aangetakte nevengeul is **niet** in lijn met de in het beleid vastgelegde ambitie voor het realiseren van plas/dras situaties en kruiden- en faunarijkgasland.

Het VKA richt zich met name op twee doelsoorten *Kwartelkoning* en *Porseleinhoen* en vrijwel niet op andere soorten waarvoor de uiterwaarden een belangrijk gebied zijn. Bovendien presenteert het VKA onlogische en niet uitgewerkte maatregelen voor het realiseren van leefgebied voor de Kwartelkoning en het Porseleinhoen. Voor de *Kwartelkoning* is met name de Bovenpolder een belangrijk (potentieel) leefgebied. De rivieroevers zijn qua abiotische omstandigheden en recreatief medegebruik niet geschikt. Het is dan ook vreemd dat wordt voorgesteld om in het zuidelijk deel van de Driehoek leefgebied voor de kwartelkoning te realiseren.

De in het VKA voorgestelde realisatie van een zwemplas betekent dat er in de Driehoek geen geschikt habitat voor de *Kwartelkoning* (vochtig hooiland) kan worden gerealiseerd. Daarvoor is een deel van het

voorgestelde gebied abiotisch niet geschikt terwijl het ander deel ongeschikt is als gevolg van verstoring door recreatief medegebruik.

Het doel herstellen van overstromingsmoeras is niet uitgewerkt. Het VKA geeft alleen indicatief een zoekgebied aan in de Bovenpolder. Het wordt niet duidelijk wat deze ingreep concreet gaat betekenen en welke gevolgen het heeft voor de huidige natuurkwaliteiten op de voorgestelde locatie.

De natuurwaarden van de driehoek kunnen worden vergroot door hier een overstromingsmoeras en kruiden- en faunarijck grasland te realiseren. Een zwemplas past daar niet in. Recreatie is mogelijk via de reeds bestaande wandelpaden over de dijk en langs de rivier. Versnippering en verstoring worden daarmee voorkomen.

Voor de Plasserwaard is het ons inziens beter om in plaats van een aangetakte nevengeul een plas-drasgebied te creëren, waarmee o.a. leefgebied ontstaat voor het *Porseleinhoen*. Bij hoog water (winter/vroeg voorjaar) kan het gebied vollopen, waarmee gezorgd kan worden dat in het voorjaar en zomer een situatie van plas/dras ontstaat. Voorkomen moet worden dat het gebied bij een lage stand van de rivier weer leegloopt. Bij aantakking zal het gebied vergelijkbaar worden met de geul aan de zuidzijde van de Neder-Rijn en dus ongeschikt voor soorten zoals het *Porseleinhoen*.

In de beoordeling van het voorliggende VKA zal dan ook meegenomen moeten worden dat de potentie van de uiterwaarden als leefgebied voor de betreffende soorten niet wordt benut en dat de voorgestelde ingrepen dus negatieve consequenties hebben voor de instandhoudingsdoelstellingen van het gebied.

Daarnaast ontbreekt in het VKA een uitwerking van ingrepen die positief kunnen zijn voor andere soorten en ecosystemen waarvoor de uiterwaarden van belang zijn. Zonder volledig te zijn wijzen wij dan op onder meer:

- Woudaap, Roerdomp en Grote Karekiet. Van deze soorten zijn incidenteel broed-territoria vastgesteld in de uiterwaarden; om hier stabiele vestiging te realiseren zijn plekken met voldoende ongestoorde rietvegetaties noodzakelijk. Hiervoor liggen in het oostelijke deel van de Bovenpolder en in de Driehoek goede mogelijkheden.
- Pleisterende en overwinterend steltloper en watervogels. De uiterwaarden is het hele jaar door een belangrijke rust- en foerageergebied voor steltlopers en watervogels. Voor deze soorten zijn rustige plas/drassituaties noodzakelijk. Dat gaat niet samen met (watersport)recreatie.
- Plasdrassituaties en de soorten die daarbij horen, met niet alleen aandacht voor vogelsoorten zoals *Porseleinhoen* en *Watersnip* (broedvogels), maar ook vissen, amfibieën, zoogdieren, insecten etc.
- Kruiden- en faunarijck grasland en de soorten die daarbij horen.

Het gebied is voor heel veel verschillende soorten van belang. Die soorten stellen deels verschillende eisen ten aanzien van de inrichting van het gebied, met als belangrijke ecosystemen rietland, plasdrassituaties, overstromingsmoeras en kruiden- en faunarijck grasland. Het is dan ook van belang om te kiezen voor een inrichting die goed aansluit bij de abiotische omstandigheden die het gebied karakteriseren. Om al die verschillende omstandigheden te kunnen realiseren is voldoende oppervlakte natuur van belang. Het is dan ook niet logisch dat het VKA ingrepen voorstelt die leiden tot een afname van het oppervlak natuur.

III. Reflectie op proces

Tijdens het proces en bij de uitwerking van het VKA is veel te vaak voorbijgegaan aan de belangrijkste randvoorwaarden (financieel en juridisch) voor het project en ook aan de noodzaak om de **natuurwaarden in het gebied te beschermen én te verbeteren**. Tijdens het proces heeft dit bij diverse partijen geleid tot onrealistische verwachtingen ten aanzien van de mogelijkheden voor watersportrecreatie. Daarbij lieten verantwoordelijke overheden en het projectteam het telkens aan natuur- en landschapsorganisaties om te wijzen op de beschermde status van de uiterwaarden en het feit dat natuurbescherming betekent dat er geen ruimte is voor activiteiten die aantoonbaar negatieve consequenties hebben voor de kwaliteit van het leefgebied van beschermde soorten (zoals watersportrecreatie). Te vaak zijn we gedurende het proces geconfronteerd met een situatie waarin wij het vigerende natuurbeleid en het belang van natuur en biodiversiteit in algemene zin richting andere partijen moesten verdedigen.

De keuze om niet transparant te zijn over de financiële en juridische randvoorwaarden heeft er niet alleen toe geleid dat er onrealistische verwachtingen zijn gewekt ten aanzien van de mogelijkheden voor recreatief medegebruik, maar ook dat partijen tegenover elkaar zijn komen te staan.

Wij hebben er vanaf het allereerst begin op gewezen dat het belangrijk is om helder en eerlijk te zijn over de financiële en juridische randvoorwaarden en ook de overheden opgeroepen om richting de verschillende partijen duidelijk te maken waarom bescherming van de natuurwaarden in het gebied van belang is. Wij hebben ons tijdens het proces regelmatig gestoord aan het feit dat het natuurbelang door het projectteam of de betrokken overheden vrijwel niet naar voren is gebracht en dat er door de mensen van het projectteam met enige regelmaat lacherig werd gedaan over “beschermde vogeltjes”. Onze onvrede hierover hebben we diverse malen kenbaar gemaakt aan het projectteam en verantwoordelijke bestuurders.

Op basis van het VKA en de bijbehorende stukken hebben wij ook de indruk dat betrokken bestuurders onvoldoende en onjuist zijn geïnformeerd over de negatieve gevolgen van realisatie van een roeibaan en een zwemplas in de uiterwaarden en de mogelijkheid om daarvoor een vergunning te verlenen. **Daardoor wordt ten onrechte een te rooskleurig beeld geschetst van de mogelijkheden voor recreatief medegebruik.** Tijdens verschillende bijeenkomsten is door ecologen van de provincie Gelderland, Staatsbosbeheer en Lievense gewezen op de negatieve gevolgen van de voorliggende recreatieplannen en het feit dat een zwemplas vanwege die negatieve effecten juridisch niet vergunbaar is. In de toelichting van het ontwerp voorkeursalternatief komen deze bezwaren onvoldoende naar voren. Ook is niet duidelijk waarom ondanks deze grote bezwaren en ondanks het feit dat Staatsbosbeheer heeft aangegeven alleen bij de verplaatsing van Bruil mogelijkheden te zien voor een zwemplas, er toch voor is gekozen om een zwemplas op te nemen in het VKA.

In reactie op de habitatanalyse voor kwartelkoning en porseleinhoen, hebben wij al gewezen op de onvolledigheden en onjuistheden in dit rapport. Het is duidelijk dat de aannames die ten grondslag liggen aan de analyse zeer grof zijn, en voorbijgaan aan alle meer specifieke gebiedskennis. De auteur van het rapport heeft nota bene zelf aangegeven dat hij weinig kennis heeft van de betreffende soorten en hun leefgedrag. De bevindingen en conclusies van het rapport zijn dan ook, zoals we al reeds eerder hebben aangegeven onbruikbaar voor een zorgvuldige beoordeling en belangenafweging.

Aanvullend willen we opmerken dat vreemd genoeg vrijwel geen onderzoek is gedaan naar de mogelijkheden om het leefgebied van allerlei andere soorten waarvoor het gebied van belang is te verbeteren. Dat wordt bijvoorbeeld geïllustreerd door het feit dat voor het te realiseren

overstromingsmoeras slechts een zoekgebied is opgenomen in plaats van dat er een concrete uitwerking is gemaakt van de mogelijkheden hiervoor. Ook de effectbeoordeling schiet op dit punt te kort.

Tenslotte constateren we ook dat geen analyse gemaakt van de cumulatieve negatieve effecten die de voorgestelde ingrepen hebben op de natuurdoelen van het Gelders Natuurnetwerk en de instandhoudingsdoelstellingen van het Natura 2000 gebied Rijntakken.

IV. Resterende vragen

Tot slot hebben we nog enkele vragen die hopelijk beantwoord worden voordat verantwoordelijke bestuurders een keuze maken over het definitieve voorkeursalternatief.

- Waarom is vrijwel niets gedaan met de input en suggesties die wij tijdens het planproces hebben gedaan? Het gaat dan bijvoorbeeld om verbetering van de kwaliteit in het oostelijk deel van de Bovenpolder, de aanleg van een overstromingsmoeras in de driehoek, het aanleggen van landschapselementen, waaronder amfibieënpoeLEN in het binnendijksgebied.
- Wordt alsnog een planuitwerking gemaakt waarin het dijkverzwarringsproject wel bijdraagt aan de te realiseren Natura 2000 doelen en andere natuuropgaven die voor het gebied zijn vastgelegd in bestaand beleid?
- Hoe en waar zal het verlies aan oppervlakte en kwaliteit van beschermd leefgebied gecompenseerd worden?
- Gaat Staatsbosbeheer akkoord met het verkopen van het deel van het natuurgebied waar de zwemplas is gepland? Gaat de provincie akkoord met het onttrekken van dit gebied aan het Gelders natuurnetwerk? En hoe zal deze onttrekking dan gecompenseerd gaan worden?
- Op welke wijze zou het beheer van een zwemplas worden georganiseerd en gefinancierd worden? In hoeverre worden hierbij ook de huidige en toekomstige handhavingsproblemen betrokken? En in hoeverre is bij de afweging en effectbeoordeling rekening gehouden met een toekomstige groei van het recreatief gebruik en de wensen voor nieuwe voorzieningen die daarmee samenhangen?

Vereniging Mooi Wageningen

**KNNV-Vogelwerkgroep-
Wageningen e.o.**

**Wetlandwacht Neder-Rijn
Vogelbescherming Nederland**